

УДК 340.12

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2024.3.41>**М. Б. Люклян**аспірант кафедри теорії та історії держави і права
Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова

СОЦІОКУЛЬТУРНЕ ВИЗНАЧЕННЯ МОТИВАЦІЇ ПРАВОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття присвячена аналізу соціальних та культурних детермінантів, що впливають на мотивацію правової діяльності. Виявлено, що одним із аспектів розвитку глобалізаційних процесів є їх вплив на правову культуру, цінності та механізми формування правосвідомості, що безпосередньо пов'язано з мотивацією правової діяльності. Соціокультурне середовище, яке є основою правової мотивації, також впливає на формування цінностей та установок правосвідомості. Наприклад, універсальні правові цінності, такі як права людини, справедливість, верховенство права та правосуддя, інтегруючись у національні правові системи, проявляються в правовій культурі, сприяючи повазі до закону, дотриманню правових норм і відкидаючи негативні стереотипи та звичаї. Зазначено, що правова діяльність, яка мотивується цими цінностями, дедалі більше орієнтується на міжнародні стандарти, а учасники цієї діяльності формують світогляд, чутливий до глобальних ідей правової справедливості та свободи. Цей процес особливо важливий для країн, які прагнуть інтегруватися в світову правову спільноту, як, наприклад, Україна. Визначено, що завдяки глобальним тенденціям правова діяльність дедалі більше зосереджена на захисті особистих прав та свобод, прозорості в прийнятті рішень, запобіганні корупції тощо. Такий зсув у правовій свідомості посилює прагнення до інституційних змін і стимулює активну участь громадян у правовій діяльності на різних рівнях. Це призводить до формування нового рівня правосвідомості, який поєднує глобальні та національні цінності і мотивує правові суб'єкти діяти відповідно до стандартів відкритості та справедливості, що прийнятні як на місцевому, так і на міжнародному рівні. Зроблено висновок, що соціокультурні детермінанти сприяють постійному перегляду та оновленню правової системи, що дозволяє їй залишатися релевантною та ефективною в умовах швидких змін. Таким чином, мотивація до правової діяльності формується під впливом різноманітних факторів, зокрема національних і соціокультурних традицій, а також глобальних процесів, що стають новими орієнтирами для правової системи і мотивують її відповідати вимогам сучасного світу.

Ключові слова: соціокультурне середовище, громадянське суспільство, держава, правові норми, мотивація, глобалізація, правова діяльність.

Постановка проблеми. У сучасному світі глобалізація виступає як важливий фактор, що значно впливає на правові системи різних країн, спричиняючи трансформацію інститутів, норм і практик, які регулюють правову діяльність. У відповідь на глобальні виклики правові норми зазнають змін, відбуваються інституційні реформи правових систем, і зростає їхня взаємодія. Глобалізація також стимулює обмін правовими ідеями, нормами та практиками, що може призвести до конвергенції правових систем або, навпаки, до їх дивергенції. Завдяки глобалізації національні правові системи інтегруються у світовий правовий простір, що сприяє зміцненню співпраці між державами, розвитку

міжнародної торгівлі та підвищенню загальної правової передбачуваності. Для України міжнародний досвід взаємодії є вкрай важливим, а процес адаптації національного законодавства до міжнародних стандартів потрібним, бодай, з точки зору впливу на розвиток внутрішньої правової культури, нині більш чутливої до універсальних цінностей, таких як права людини, правосуддя та справедливість. Разом із тим, залишається актуальним питання щодо уміння держави знаходити баланс між національними інтересами і глобалізаційними впливами. Тому важливо дослідити аспекти глобалізації, які визначають трансформацію правової культури, цінностей і мотивують правову діяльність;

вивчені фактори, що стимулюють розвиток правової культури, а також суперечності процесу збереження правової автономії і національних інтересів у контексті дотримання міжнародних зобов'язань та глобальних стандартів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Сучасні дослідження мотивації правової діяльності значною мірою зосереджуються на соціокультурних детермінантах, які впливають на формування правосвідомості та мотивів правового поведіння. Соціокультурне визначення мотивації правової діяльності включає аналіз того, як соціальні, культурні, релігійні, моральні та етичні фактори формують орієнтири правової поведінки індивідів та колективів у суспільстві. Чимало дослідників у своїх наукових доробках тією чи іншою мірою торкалися теми запропонованої для дослідження у статті, а, зокрема, серед них: Власенко В. В., Хаустова М. Г., Сторожук Д. А., Лясота А. Є., Спесівцев Д. С., Духневич В. О., Корж І. Ф., Рябовол Л. Т. та ін. Разом з тим автори лише побіжно досліджували задекларовану у темі статті проблему, тому **матеріал статті** полягає у філософсько-правовому аналізі соціокультурного виміру мотивації правової діяльності.

Виклад основного матеріалу. Український дослідник В. Власенко зазначає вплив глобалізації на всі правові системи, що веде до вирішення спільних проблем, які зачіпають інтереси народів, таких як питання війни і миру, екології, безпеки та пандемій, що вимагають колективних зусиль [1, с. 12]. З іншого боку, М. Хаустова вважає, що глобалізаційні впливи в правовій сфері можуть мати небезпечні наслідки, оскільки наддержавні глобальні стандарти поступово заповнюють національні правові системи, створюючи прецедент для універсалізації та уніфікації права в контексті інтеграційних процесів, які відбуваються в економіці, фінансах, засобах зв'язку, засобах масової інформації тощо [2, с. 15–16]. Дослідник Д. Сторожук також вказує на небезпеку глобалізаційного впливу, зазначаючи, що вона може викликати регресивні зміни через надмірне зближення національних правових систем [3, с. 234]. Визнання цих точок зору важливе, але також слід підкреслити, що взаємодія правових систем є закономірним глобальним явищем для права XXI століття, а гармонізація законодавства, уніфікація норм і інтеграція міжнародного права в національні правові системи є одним із способів побудови гармонійних відносин між країнами, що прагнуть розвитку та зближення.

Глобалізація не тільки змінює контекст правової діяльності, але й створює нові політичні та соціокультурні умови, які визначають мотивацію до правової поведінки, сприяючи впровадженню універсальних правових принципів у контексті національних інтересів та культурних особливостей. Наприклад, корупція як міжнародний феномен вимагає комплексного підходу до її подолання, оскільки вона негативно впливає на політичну стабільність, економічний розвиток та соціальну справедливість у будь-якій країні. Інтеграція держав у світову правову та економічну систему стимулює необхідність реформування національних правових інститутів, щоб відповідати міжнародним стандартам прозорості та підзвітності. У цьому контексті робота незалежних антикорупційних органів є важливим показником реформування правової системи, оскільки вони надають можливість ефективно контролювати, попереджати та розслідувати випадки корупції.

В Україні діяльність Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) регулюється рядом основних законів та нормативно-правових актів, таких як Закон України «Про запобігання корупції» [4], Закон України «Про державну службу» [5], Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» [6], Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кримінальний кодекс України, а також постанови та нормативні акти Кабінету Міністрів України. Важливо, що антикорупційні органи діють незалежно від політичного впливу, забезпечуючи правове переслідування корумпованих посадовців, що сприяє підвищенню довіри громадян до державних інститутів та міжнародному визнанню країни як партнера, що дотримується принципів верховенства права. Важливим є те, що впровадження сучасних антикорупційних практик та співпраця з міжнародними організаціями дозволяє обмінюватися досвідом і інтегрувати різні моделі боротьби з корупцією, які добре зарекомендували себе на глобальному рівні.

Вплив глобальних процесів на правові системи відображає складну і динамічну взаємодію між локальними та глобальними правовими нормами. Адаптація до міжнародних стандартів та реформа правових інститутів у контексті глобалізації є важливими етапами розвитку правових систем. У значній мірі успіх цих процесів залежить від готовності держав до змін та здатності інтегрувати глобальні цінності у свої національні правові традиції.

У цьому контексті мотивація правової діяльності визначається історичними та культурними традиціями, релігією, мовою, звичаями, пануючими в суспільстві моральними та правовими нормами, а також соціальними інститутами, такими як сім'я, освіта, релігійні організації та медіа. Всі ці фактори формують свідомість людини, мотивуючи її діяти відповідно до прийнятих у суспільстві норм і правил. Вони також відображаються в понятті правової культури, яка включає загальні уявлення про справедливість, рівність та законність, окреслюючи моральні та етичні межі правової діяльності та формуючи специфічні мотиви для професійних правників, таких як адвокати, судді та юристи, чия діяльність повинна відповідати суспільним очікуванням.

В одній із праць дослідниці А. Лясоти розглядається феномен *асинхронності політичної системи* (курсив наш - авт.), який вона пояснює наявним дисбалансом між різними підсистемами суспільства. У контексті відносин права та суспільства асинхронність може бути особливо помітною, оскільки вона впливає на правові норми, їх сприйняття суспільством і здатність права виконувати інтеграційну функцію. Зокрема, дослідниця звертає увагу, що відставання у правовій системі або невідповідність правових норм соціальним цінностям перешкоджають ефективній соціалізації громадян і знижують легітимність державних інститутів [7, с. 34–36].

У межах вивчення мотивації правової діяльності асинхронність між правовою системою та соціальними цінностями має вагоме значення. Коли правові норми не відповідають суспільним очікуванням і культурним орієнтирам, зростає ймовірність несприйняття цих норм як легітимних і справедливих, що негативно відбивається на правовій поведінці громадян. У випадку, коли правова система не встигає адаптуватися до соціальних змін, виникає своєрідний «розрив» між формальним дотриманням правових вимог і зразками етичної чи соціально значущої поведінки у відповідності до внутрішніх переконань щодо справедливості (або несправедливості) правових норм. Така невідповідність є чинником, що не лише ускладнює втілення завдань роботи правової сфери, зокрема, по підтримці правопорядку, але й підриває її якість та здатність впливати на стабільність та інтеграцію суспільства. Разом із тим, вона демонструє потребу правової системи бути більш гнучкою і реагувати на зміни,

що відбуваються в соціокультурному середовищі. У разі, якщо правові норми не відображають соціальні реалії, можливим є зниження легітимності правових інститутів і правопорядку в цілому. А тому, для забезпечення ефективності правової діяльності важливо не лише створювати нові закони, але й регулярно переглядати їх у контексті суспільних змін, враховуючи інтереси громадян і суспільства.

В умовах глобалізації право, як соціокультурний феномен, набуває особливого значення, оскільки воно не лише регулює відносини між індивідами та державою, але й відображає культурні, соціальні та економічні зміни в суспільстві, спричинені поширенням правових норм і стандартів, які водночас можуть мати як позитивний, так і негативний вплив на правові системи окремих країн. Разом із тим, право виконує роль важливого інструмента соціальної інтеграції, а правові системи, що відповідають вимогам суспільства, можуть сприяти зниженню конфліктності суспільств, підвищенню довіри до правових інститутів та зміцненню правопорядку, розвитку соціальної відповідальності тощо.

Право повинно враховувати ці та інші зміни, забезпечуючи не лише формальні, а й субстантивні гарантії прав і свобод громадян, динамічно реагуючи на виклики глобалізації, активно формуючи нові соціальні норми та цінності у відповідності до потреб та інтересів розвитку стабільного і гармонійного суспільства. Важливим аспектом розвитку права є навчання. Окремі автори (Д. Спєсівцев, В. Духневич) справедливо наголошують на своєчасному запровадженні у підготовку фахівців юридичної спеціальності навчальних дисциплін, які б підкреслювали інноваційну спрямованість права на зв'язок з новітніми технологіями, але, погодьмося, на сучасному етапі цей процес проходить період свого становлення» [8, с. 198].

У сучасному науковому просторі з'являється чимало соціально-правових досліджень, які демонструють високі стандарти і відповідають вимогам академічної науки. Разом із тим є певні сумніви стосовно введення в проблематику правової науки певних інновацій, зокрема, нових понять і термінів, запозичених ззовні. Наприклад, в окремих дослідженнях для пояснення належного дотримання принципів права, чіткого виконання та застосування норм права як основного механізму регулювання суспільних відносин вживається термін «нірвана правового життя», який, на думку автора, віддзер-

калює все позитивне, що досягається через належне впровадження норм права у життя людини, суспільства та держави. Це оцінка, як пише дослідник, «рівня поваги до права та його дотримання, високий рівень правосвідомості та правової культури в державі» [9, с. 140–142]. На наш погляд, вживання цього терміну в науковому контексті навряд чи є доцільним. «Нірвана правового життя» є не стільки науковим терміном, скільки вдалою метафорою, що підкреслює прагнення і надії до створення умов ідеального суспільства, в яких право та справедливість максимально гармонійно функціонують в межах діалектики суцього і належного. На наш погляд, соціальний контекст права вдало аналізує дослідниця Л. Рябовол, показуючи його роль не лише як нормативної системи, але й як соціального інституту, що забезпечує підтримання стабільності в суспільстві: право впроваджує соціальні відносини і є одним із інструментів їх регулювання; виступає інструментом стабілізації суспільства. Що важливо, дослідниця наголошує на тісному зв'язку між правом і моральними цінностями суспільства, які не можуть існувати окремо одне від одного, адже соціальна цінність права багато в чому залежить від того, наскільки воно відповідає моральним уявленням суспільства [10, с. 32–34].

Поділяючи цю думку, доповнимо їх міркуваннями стосовно мотивації правової діяльності, яка безпосередньо корелюється зі сприйняттям права, як соціального феномена, має визначений статус у конкретному суспільстві. У суспільствах, де право інтегроване в культурні, політичні та економічні процеси, а соціальний статус права є високим, він виконує роль регулятора поведінки та механізму вирішення конфліктів.

Соціальна природа права є багатогранною і її вивчення завжди виходило поза межі правової науки, привертаючи увагу соціологів, політологів, філософів. Відповідно до функціоналістського підходу, зокрема, у поглядах Еміля Дюркгейма, право розуміється як регулятор соціальних відносин, завдяки якому відбувається соціальна інтеграція та координація діяльності індивідів. Дюркгейм бачив у праві форму суспільної солідарності, яка може набувати різних форм: репресивної, що діє через заборони та санкції за порушення правових норм, або реститутивної, спрямованої на відновлення порушених прав. Думка Дюркгейма про еволюцію права в сучасному складному суспільстві, де воно стає дедалі більш реститу-

тивним для забезпечення рівноваги та захисту громадських інтересів, залишається актуальною і сьогодні.

У загальному кажучи, одним із важливих соціокультурних чинників, що впливає на розвиток мотивації правової діяльності, є правова культура, яка охоплює ставлення суспільства до права, правопорядку та правових інститутів. Вона відображає рівень правової свідомості, ступінь довіри до закону та авторитетності правників. У суспільствах з розвиненою правовою культурою юристи можуть бути мотивовані не лише матеріальними стимулами, а й прагненням забезпечити справедливість, дотримання закону, захист прав і свобод. Правова культура впливає на те, як юрист сприймає свою роль у суспільстві. Наприклад, у західних демократіях, де домінують ідеї верховенства права та прав людини, юристи часто відчують свою місію як захисників правових і моральних цінностей, що мотивує їх діяти етично і неупереджено. Водночас, у суспільствах з низьким рівнем правової культури, юристи менш мотивовані до дотримання високих стандартів етики, особливо в умовах корумпованої або дисфункційної правової системи.

Врешті решт, у сучасному, швидко змінюваному світі правова діяльність виконує не лише стабілізаційну, але й адаптивну функцію в суспільстві. Вона стає динамічним посередником між нормативними установками та реальними потребами суспільства, допомагаючи правовій системі залишатися актуальною та ефективною. Новий вимір ролі правової діяльності полягає в її здатності своєчасно реагувати на соціальні трансформації, що виникають у результаті інновацій і глобалізаційних процесів. Правова система, яка залишається статичною, ризикує втратити свою актуальність, а тому правова діяльність постійно зорієнтована на актуалізацію та перегляд правових норм, враховуючи реальні суспільні потреби. Як вже зазначалось, правову діяльність можна вважати своєрідним «регулятором адаптації» – механізмом, який синхронізує нормативні установки з новими викликами, такими як цифровізація, зміни ринку праці, глобальна мобільність та соціальні мережі. Важливою функцією цієї діяльності є аналіз дієвості чинних норм у нових обставинах. Наприклад, виникнення таких явищ, як кіберзлочинність або захист персональних даних, вимагають оновлення правових норм та розробки принципово нових підходів, що відповідають сучасному рівню технологій.

Висновки і пропозиції. Детермінанти мотивації правової діяльності є комплексним і багатогранним феноменом, що охоплює правову культуру, національні традиції, соціальні, економічні та політичні чинники, а також історичний розвиток правових систем. Розуміння цих детермінант допомагає глибше усвідомити, як і чому правники виконують свою роботу, які стимули і мотиви впливають на їхню діяльність і як можна підвищити ефективність дій етичних норм у правовій сфері.

Під впливом глобалізації національні правові системи змушені адаптуватися до умов відкритості та взаємодії, що сприяє зміцненню верховенства права і більш ефективному захисту прав людини. Але, з іншого боку, глобалізація породжує низку викликів для стабільного функціонування правової системи. Вже йшлося про збереження власної правової автономії, оскільки під тиском міжнародних організацій та глобальних економічних гравців можуть виникати спроби впровадження правових норм, що не завжди узгоджуються з місцевими традиціями, культурою та потребами суспільства. В окремих випадках зовнішня правова інтеграція може призвести до конфліктів всередині країни, зниження довіри громадян до правових інститутів і, як наслідок, дестабілізації. Поширення транснаціональної злочинності, кіберзагрози, нелегальної міграції та фінансових махі-

націй також створюють додатковий тиск на правову систему, яка часто виявляється не готовою ефективно реагувати на нові виклики через обмеженість ресурсів та відсутність необхідного досвіду. У підсумку, хоча глобалізація стимулює вдосконалення правових інститутів, вона одночасно потребує гнучкого підходу кожної країни до збереження правової стабільності, щоби не допустити ослаблення національних правових систем під впливом глобальних ризиків і загроз.

В Україні цей процес є особливо актуальним у контексті євроінтеграції, де національне законодавство поступово адаптується до європейських стандартів, але залишається орієнтованим на культурні цінності та особливості українського суспільства. Сучасні дослідження демонструють, що культурні норми не лише адаптуються до правових систем, але й активно сприяють розвитку права, яке стає більш чутливим до змін у суспільстві. Вони підкреслюють, що успішна правова система повинна враховувати культурний контекст, у якому вона функціонує, і що закони, які гармонізують із соціальними цінностями, отримують більшу підтримку та легітимність у суспільстві. Крім того, гнучкість правової діяльності дозволяє їй виконувати профілактичну роль, виявляючи потенційні соціальні ризики на ранніх етапах і реагуючи через оновлення або розробку норм.

Список використаної літератури:

1. Власенко В. В. Вплив процесів глобалізації на правові системи сучасності. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2022. № 1. С. 9–13. <https://doi.org/10.32782/392234>
2. Хаустова М. Г. Розвиток права в умовах глобалізаційних процесів: основні напрями і тенденції. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 5. С. 14–18.
3. Сторожук Д. А. Вплив глобалізаційних процесів на правовий прогрес: антропологічні та аксіологічні передумови. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Вип. 54. С. 231–236.
4. Про запобігання корупції: Закон України станом на 11.10.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
5. Про державну службу: Закон України станом на 30.06.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text>
6. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України станом на 10.12.2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1698-18#Text>
7. Лясота А. Є. Критерії асинхронності функціонування політичної системи перехідних суспільств. *Регіональні студії*. 2020. Вип. 20. С. 32–37.
8. Спесівцев Д. С., Духневич В. О. Зв'язок права та інноваційних технологій як предмет окремого освітнього компонента при підготовці фахівців у сфері права: досвід університетів світу і України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 196–200. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-6/43>
9. Корж І. Ф. Нірвана правового життя в Україні. *Інформація і право*. 2022. № 4(43). С. 23–36. [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2022.4\(43\).269966](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2022.4(43).269966)
10. Рябовол Л. Т. До питання про соціальну цінність права. *Право та державне управління*. 2019. Т. 1. № 2. С. 30–36. <https://doi.org/10.32840/pdu.2-1.5>

Liuklian M. B. Socio-cultural definition motivation of legal activity

The article analyzes the social and cultural determinants which influence the motivation of legal activity. It is found that one of the aspects of globalization processes is their impact on legal culture, values and mechanisms of legal awareness formation, which is directly related to the motivation of legal activity. The socio-cultural environment, which is the basis of legal motivation, also affects the formation of values and attitudes of legal consciousness. For example, universal legal values, such as human rights, fairness, the rule of law and justice, being integrated into national legal systems, are manifested in the legal culture, promoting respect for the law, compliance with legal norms and rejecting negative stereotypes and customs. It is noted that legal activities motivated by these values are increasingly oriented towards international standards, and participants in these activities form a worldview sensitive to global ideas of legal justice and freedom. This process is especially important for countries seeking to integrate into the global legal community, such as Ukraine. It is determined that due to global trends, legal activities are increasingly focused on the protection of personal rights and freedoms, transparency in decision-making, prevention of corruption, etc. Such a shift in legal consciousness increases the desire for institutional change and stimulates active participation of citizens in legal activities at various levels. This leads to the formation of a new level of legal consciousness which combines global and national values and motivates legal actors to act in accordance with the standards of openness and fairness which are acceptable both locally and internationally. It is concluded that socio-cultural determinants contribute to the constant review and updating of the legal system, which allows it to remain relevant and effective in the face of rapid change. Thus, the motivation for legal activity is formed under the influence of various factors, including national and socio-cultural traditions, as well as global processes which become new benchmarks for the legal system and motivate it to meet the requirements of the modern world.

Key words: socio-cultural environment, civil society, state, legal norms, motivation, globalization, legal activity.